

مدل‌یابی روابط ساختاری هیجان‌طلبی با آمادگی به اعتیاد با میانجی‌گری تمایز یافتگی خود و تنظیم شناختی هیجان در بین معتادان مرد در حال بهبودی

نقیسه بابایی هولاری^۱، رمضان حسن‌زاده^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۳/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۰۲

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی مدل‌یابی روابط ساختاری هیجان‌طلبی با آمادگی به اعتیاد با میانجی‌گری تمایز یافتگی خود و تنظیم شناختی هیجان در بین معتادان مرد در حال بهبودی انجام شد. **روش:** از نوع طرح‌های همبستگی مبتنی بر روش مدل‌یابی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری، تمامی معتادان مرد در حال بهبودی شهر ساری حدوداً ۵۰۰ نفر بود که تعداد ۳۵۰ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. جهت اندازه‌گیری متغیرها پرسش‌نامه‌های تمایز یافتگی خود، تنظیم شناختی هیجان، آمادگی به اعتیاد و هیجان‌خواهی مورد استفاده قرار گرفتند. **یافته‌ها:** به طور کلی روابط معناداری بین متغیرهای پژوهش به دست آمد و مدل پژوهش مورد تایید قرار گرفت. در مجموع ۱۷ درصد از متغیر آمادگی به اعتیاد قابلیت پیش‌بینی توسط متغیرهای پژوهش را دارا بود. **نتیجه‌گیری:** یافته‌ها دارای نتایج کاربردی در مراکز مداخله‌ی اعتیاد می‌باشند.

کلید واژه‌ها: هیجان‌طلبی، آمادگی به اعتیاد، تمایز یافتگی خود، تنظیم شناختی هیجان، اعتیاد

۱. گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران

۲. نویسنده مسئول: استاد گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران، پست الکترونیکی:

rhassanzadehd@yahoo.com

مقدمه

اعتیاد پدیده‌ای روانی-اجتماعی است که دلایل بروز آن در روابط خانوادگی مناسبات اجتماعی شرایط اجتماعی و فرهنگی و ویژگی‌های روان‌شناختی فرد معتاد نهفته است (فرامینی، ۲۰۰۸). گلد اسمیت^۱، (۲۰۰۹) در یک مطالعه آزمایشی، با دستکاری هیجان‌نشان داد که افراد گرایش پیدا می‌کنند تا از الکل به عنوان یک راهبرد مقابله‌ای و تنظیم هیجان استفاده کنند. نتایج تحقیق محمدی‌فر، کافی انارکی، و نجفی (۱۳۹۳) در مورد هیجان منفی نشان داد افسردگی و اضطراب قادر به پیش‌بینی تغییرات رفتار سوء مصرف مواد می‌باشند. نتایج پژوهش مک درمات ماتول، گراتز، ولجوز^۲ (۲۰۰۹) از نقش محوری دشواری در تنظیم هیجان، پیش‌بینی اختلال استرس پس از سانحه در میان وابستگان به کراک، کوکائین حمایت کرد. فوکس، برگوتسیت، کاس، هونگ و اسینها^۳ (۲۰۱۰) نشان دادند افراد وابسته به کوکائین، نقص‌های بارزی را در تنظیم هیجان‌نشان می‌دهند که با واکنش استرس‌ها بیشتر و با کنترل تکانه کاهش می‌یابد.

یکی از نظریه‌ها در زمینه هیجان‌خواهی نظریه زاگرمین است. هیجان‌خواهی یک ویژگی شخصیتی است که اولین بار توسط ماروین زاگرمین نظریه پرداز زیست‌شناس که متأثر از دیدگاه آیسینگ بود، مطرح و توصیف شد (ریو^۴، ۱۳۸۰). هیجان‌خواهی یک پیوستار می‌باشد و بیشتر مردم در وسط این پیوستار جای می‌گیرند. عده‌ای در کرانه‌های پیوستار، تحت عنوان هیجان‌خواهان بالا و هیجان‌خواهان پایین مطرح می‌شوند. ویژگی اساسی هیجان‌خواه بالا این است که گرایش زیادی به سوی تجارب جدید و خطر کردن برای به دست آوردن آن‌ها دارند. به بیان دیگر این افراد برخلاف هیجان‌طلب پایین دائماً در جستجوی محرک‌های جدید و تازه‌ای در محیط زندگی‌شان می‌باشند و حاضرند آن‌ها را به بهانه‌ی سنگین در معرض خطر قرار داده و حیثیت و اعتبار اجتماعی و حتی سلامت جسمانی و حیات‌شان به دست آورند (ریو، ۱۳۸۰). زاگرمین معتقد است ساختار هیجان‌خواهی به مقدار انگیزختگی‌ای که دستگاه عصبی مرکزی شخص (مغز و نخاع

1. Goldesmite
2. Mack DorMate Matwell, Gratez,
& Vellzooz

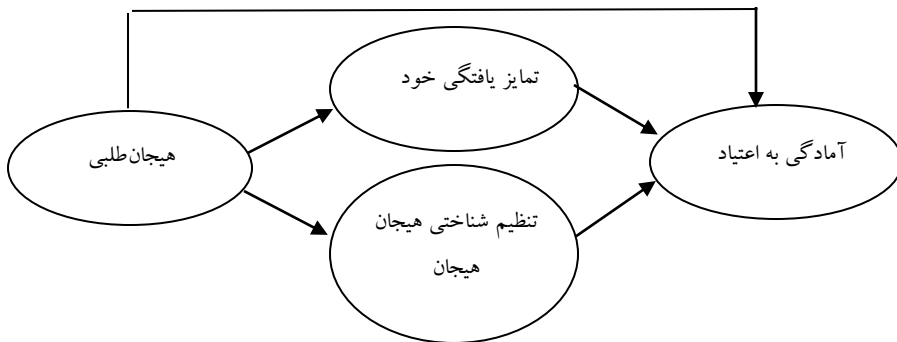
3. Foxx, Bergootsit, Cass, & Hong
Wasinha
4. Ryoo

شوکی) از منابع بیرونی نیاز به تحریک دارد، مربوط است. طبق نظر زا کرمن هیجان‌خواهی صفتی است که ویژگی آن نیز به هیجان و تجربه‌های متنوع، جدید و پیچیده و میل به اقدام به خطرهای جسمانی و بدنی به خاطر خود این تجربه‌هاست. فرد هیجان‌خواه، تحریک بیرونی دائمی مغز را ترجیح می‌دهد؛ از کارهای عادی خسته می‌شود؛ مرتباً در جستجوی راه‌هایی برای افزایش انگیزندگی از طریق تجربه‌های هیجان‌برانگیز است. فرد کم هیجان‌خواه هجوم مداوم تحریک مغزی کمتری را ترجیح می‌دهد و کارهای عادی را نسبتاً خوب تحمل می‌کند (ریو، ۱۳۸۰).

سه نماینده دیدگاه شناختی، لازاروس، شرر، وینر هستند. به نظر هر یک از این نظریه‌پردازان فعالیت شناختی حذف می‌شود و هیجان ناپدید خواهد شد. از نظر لازاروس، ارزیابی شناختی فرد از معنی یک رویداد (نه آن رویداد به تنهایی)، زمینه را برای تجربه هیجان آماده می‌سازد (ریو، ۲۰۰۵) و نیز در تحصیل انتصابی هیجان، روی پردازش اطلاعاتی که بعد از وقوع پیامدهای زندگی صورت می‌گیرند تأکید دارد. بعد از موفقیت اگر معتقد باشیم که خودمان آن را به بار آورده‌ایم، یک هیجان به وجود می‌آید (غرور) در حالی که اگر باور داشته باشیم که دوستان آن را بار آورده‌اند هیجان متفاوتی به وجود می‌آید (تشکر). بنابراین، انتساب، نه رویداد یا پیامد، هیجان را به بار می‌آورد. مفهوم تمایز یافتگی یکی از مفاهیم اساسی تئوری بوئن است که به توانایی تجربه صمیمیت با دیگران و در عین حال استقلال از دیگران اشاره دارد (کلور، ۲۰۰۹؛ نقل از صفری حاجت آقایی، کمالی، دهقانی فیروزآبادی، و اصفهانی، ۱۳۹۳). در تئوری بوئن تمامی نشانه‌ها مانند بیماری‌های روانی، بیماری‌های جسمی سوء مصرف مواد و مشکلات اجتماعی با شکست در انطباق با سیستم، خود تمایزسازی اندک و مبالغه در فرایند عاطفی ارتباط دارد (۲۰۰۸). برای تمایز یافتگی چهار مؤلفه واکنش‌پذیری هیجانی، جایگاه من، گریز هیجانی و هم‌آمیختگی با دیگران مطرح شده که به شرح ذیل می‌باشد:

واکنش‌پذیری هیجانی: حالتی است که در آن، احساسات فرد بر عقل و منطقش غلبه دارد و تصمیم‌گیری‌های فرد فقط بر اساس واکنش‌های هیجانی صورت می‌گیرد؛ جایگاه من: به معنای داشتن عقاید و باورهای شخصی در زندگی است. افراد تمایز یافته از هویت مشخص قوی یا جایگاه من نیرومندی برخوردارند و به خاطر سبک رضایت دیگران، رفتار و عقاید خود را تغییر نمی‌دهند. بوئن تمایز یافتگی را روی پیوستار فرض نشان می‌دهد که در یک طرف آن تمایز یافتگی و در طرف دیگر آن هم آمیختگی بادیگران قرار دارد افراد هم آمیخته به شدت به تأیید و حمایت اطرافیان خود نیاز دارند و رفتارهای‌شان در اثر سیستم هیجانی محیط و واکنش اطرافیان شکل می‌گیرد (اسکورون، ۲۰۰۴).

هدف این تحقیق مدل‌یابی روابط ساختاری هیجان‌طلبی با آمادگی به اعتیاد با میانجی‌گری تمایز یافتگی خود و تنظیم شناختی هیجان در بین معتادان مرد در حال بهبودی شهر ساری در سال ۱۳۹۵ است. با توجه به اهمیت موضوع در این پژوهش تلاش می‌شود تا به این سوال اساسی پاسخ داده شود که آیا بین هیجان‌طلبی با آمادگی به اعتیاد و میانجی‌گری تمایز یافتگی خود و تنظیم شناختی هیجان در بین معتادان مرد در حال بهبودی رابطه علی وجود دارد؟ تدوین مدل شامل به کار بردن نظریه‌های مرتبط، پژوهش‌ها و اطلاعات در دسترس در مدل نظری است.

نمودار ۱: مدل مفهومی پیشنهادی تحقیق با توجه به پیشینه تحقیقاتی

روش

جامعه، نمونه، و روش نمونه‌گیری

روش تحقیق توصیفی از نوع همبستگی (مدل‌یابی معادلات ساختاری به طور خاص معادلات رگرسیون ساختاری (آمیخته‌ای از تحلیل مسیر و تحلیل عاملی) بود. جامعه آماری عبارت بود از: تمامی معتمدان در حال بهبودی از مواد اپیوئیدی ۱ تا ۲۴ ماه، مددجو در مراکز اقامتی میان مدت در شهر ساری. تعداد افراد مشمول در حدود ۵۰۰ نفر بود. روش این رویکرد مبتنی بر کواریانس براساس نرم افزار آموس^۱ بود. این رویکرد به ضرایب مسیرها، بارهای عاملی با استفاده از به حداقل رساندن تفاوت بین ماتریس کواریانس مبتنی بر نمونه و ماتریس کواریانس مبتنی بر مدل می‌پردازد. تعداد انتخاب نمونه به روش کلاین^۲ ۳۵۰ نفر به دست آمد که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

ابزار

۱- پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود: این پرسش‌نامه دارای ۴۳ گویه و ۴ خرده‌مقیاس به نام‌های واکنش‌پذیری عاطفی، جایگاه من، گریز عاطفی، و هم‌آمیختگی با دیگران است. خرده‌مقیاس واکنش‌پذیری عاطفی دارای ۱۱ گویه بوده و بازتاب‌دهنده درجه‌ای است که فرد به محرک محیطی با حساسیت بیش از حد یا با تغییرپذیری عاطفی پاسخ می‌دهد. خرده‌مقیاس جایگاه من شامل ۱۱ گویه است و در کنار تعریف واضح حس خود، میزان وفاداری به عقاید شخصی در زمانی که فرد مجبور به انجام خلاف عقاید خود است، مشخص می‌شود. خرده‌مقیاس گریز عاطفی دارای ۱۲ گویه است و نشان‌دهنده احساس ترس از صمیمیت و احساس آسیب‌پذیری بیش از حد در ارتباط با دیگران است. گویه‌های مرتبط با این خرده‌مقیاس نشان‌دهنده ترس از روابط صمیمانه، رفتارهای دفاعی مانند عملکرد بیش از حد، فاصله‌گیری، یا انکار می‌باشد. خرده‌مقیاس هم‌آمیختگی با دیگران دارای ۹ گویه است و نشان‌دهنده درگیری در روابط بیش از حد عاطفی با دیگران

می‌باشد. جهت محاسبه نمره گذاری کلی نمرات تمام گویه‌ها با هم جمع شده (با در نظر گرفتن نمرات معکوس) و سپس نمره بر ۴۳ تقسیم می‌شود.

۲- پرسش‌نامه تنظیم شناختی هیجان: این پرسش‌نامه توسط گرانفسکی و همکاران (۲۰۰۱) تدوین شده و دارای ۳۶ گویه با طیف لیکرت پنج نمره‌ای (از همیشه تا هرگز) می‌باشد. هر چهار گویه یک عامل را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در مجموع نه عامل قرار، سرزنش خود، سرزنش دیگران، فاجعه‌آمیز کردن، نشخوار فکری، تمرکز مجدد بر برنامه‌ریزی، پذیرش، تمرکز مثبت و ارزیابی مثبت را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. فرم فارسی این مقیاس توسط سامانی و جوکار (۱۳۸۶) مورد روایی‌یابی، قرار گرفته است. در این پرسش‌نامه از فرد خواسته می‌شود تا واکنش خود را در مواجهه با تجارب تهدیدآمیز و رویدادهای استرس‌زای زندگی که به تازگی تجربه کرده‌اند را به وسیله پاسخ به ۵ پرسش مشخص نماید. این پرسش‌نامه دارای فرم ویژه بزرگسالان و فرم ویژه کودکان می‌باشد. ضریب آلفا برای خرده‌مقیاس‌های این پرسش‌نامه به وسیله گرانفسکی و همکاران (۲۰۰۲) در دامنه ۰/۷۱ تا ۰/۸۱ گزارش شده است.

۳- مقیاس آمادگی به اعتیاد: این مقیاس توسط وید و بوچر (۱۹۹۲) ساخته شد و تلاش‌هایی در جهت تعیین روایی آن در کشور ایران صورت گرفته است. این مقیاس، نسخه‌ی ایرانی آمادگی به اعتیاد است که با توجه به شرایط روانی اجتماعی جامعه ایرانی توسط زرگر (۱۳۸۵) ساخته شد (زرگر، نجاریان و نعیمی، ۱۳۸۷). از دو عامل تشکیل شده و دارای ۳۶ گویه به اضافه ۵ گویه‌ی دروغ‌سنج می‌باشد. نمره گذاری هر سوال بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا ۳ (کاملاً موافقم) می‌باشد. البته این شیوه نمره گذاری در سوالات شماره ۶، ۱۲، ۱۵، ۲۱ معکوس می‌باشد. سوالات شماره ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۲۱ و ۳۳ دروغ‌سنج می‌باشند. برای به دست آوردن نمره کل باید مجموع امتیازات تک تک سوالات (به غیر از مقیاس دروغ‌سنج) با هم جمع شود. این نمره دامنه‌ای از ۰ تا ۱۰۸ دارد. نمرات بالاتر به منزله آمادگی بیشتر فرد برای اعتیاد می‌باشند و بر عکس. این پرسش‌نامه ترکیبی از دو عامل آمادگی فعال و آمادگی منفعل می‌باشد. آمادگی فعال مربوط به رفتارهای ضد اجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت به مواد، افسردگی و

هیجان‌خواهی می‌باشد و در عامل دوم (آمادگی منفعل) بیشترین گویه‌ها مربوط به عدم ابراز وجود و افسردگی می‌باشد. در پژوهش زرگر و همکاران (۱۳۸۷) جهت محاسبه روایی این مقیاس از دو روش استفاده شد. در روایی ملاکی، پرسش‌نامه آمادگی به اعتیاد دو گروه معتاد و غیرمعتاد را به خوبی از یکدیگر تمیز داد. روایی سازه مقیاس از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ گویه‌ای فهرست بالینی علائم بالینی ۰/۴۵ محاسبه شده که معنادار است. اعتبار مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد (زرگر و همکاران، ۱۳۸۷).

۴- مقیاس هیجان‌خواهی: این مقیاس در سال ۱۹۹۲ توسط جفری آرنت ساخته شد و دارای ۲۰ گویه و ۲ خرده‌مقیاس تازگی (شماره‌های ۱۱، ۱، ۹، ۷، ۵، ۳، ۱۳، ۱۷، ۱۵ و ۱۹) و شدت (شماره‌های ۴، ۲، ۶، ۸، ۱۲، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۲۰) است. مقیاس آرنت با مفهومی از هیجان‌خواهی با نیاز به تازگی و شدت محرک به عنوان دو محور فرعی مشخص شده است. همچنین به جای تاکید بر هرگونه پایه ژنتیک و زیست‌شناختی که در نسخه پنجم زاکرمن مدنظر بود، این مقیاس به نقش جامعه‌پذیری و تعامل اجتماعی در هدایت رفتار توجه دارد. مقیاس آرنت علاوه بر این که از اعتبار متوسطی برخوردار است. روایی پیش‌بین بالایی دارد و با مقیاس هیجان‌خواهی زاکرمن همبستگی خوبی دارد. ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس هیجان‌خواهی آرنت در ایران (محو‌ی شیرازی، ۱۳۸۷) قابل قبول و ابزاری جان‌نشین برای پژوهش‌گران علاقمند به صفات شخصیت در هیجان‌خواهی گزارش شده است.

یافته‌ها

ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱. تازگی	۱							
۲. شدت	**۰/۶۲	۱						
۳. واکنش عاطفی	*-۰/۱۱	*-۰/۱۸	۱					
۴. جایگاه من	*۰/۱۱	۰/۰۹	**۰/۲۰	۱				
۵. گریز عاطفی	*-۰/۱۶	*۰/۲۲	**۰/۳۳	**۰/۲۳	۱			
۶. هم‌آمیختگی	*-۰/۱۱	*-۰/۱۵	**۰/۴۵	**۰/۳۲	**۰/۳۴	۱		
۷. سرزنش خود	-۰/۰۲	*-۰/۱۲	۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۰۸	*۰/۱۳	۱	
۸. سرزنش دیگران	-۰/۰۱	-۰/۰۵	۰/۰۲	-۰/۰۷	-۰/۰۴	۰/۰۸	**۰/۲۰	۱
۹. نشخوار	*-۰/۱۱	*-۰/۱۵	-۰/۰۱	۰/۰۹	۰/۰۱	۰/۰۱	**۰/۳۸	**۰/۲۴
۱۰. فاجعه‌آمیزی	۰/۰۶	-۰/۰۹	-۰/۰۱	-۰/۰۱	-۰/۰۴	۰/۰۱	**۰/۳۲	**۰/۲۴
۱۱. پذیرش	۰/۰۱	۰/۰۴	-۰/۰۲	-۰/۰۴	-۰/۰۵	-۰/۰۶	**۰/۳۰	**۰/۲۷
۱۲. تمرکز مثبت	۰/۰۱	*-۰/۱۱	۰/۰۳	-۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۰۲	**۰/۳۳	**۰/۳۹
۱۳. ارزیابی مثبت	۰/۰۱	-۰/۰۹	۰/۰۶	*۰/۱۱	-۰/۰۳	-۰/۰۲	**۰/۲۹	**۰/۲۶
۱۴. آمادگی اعتیاد	*۰/۱۲	**۰/۲۴	۰/۰۴	*-۰/۱۶	-۰/۰۴	۰/۱۰	۰/۰۲	*۰/۱۴
۱۵. تنظیم شناختی	-۰/۰۲	*-۰/۱۵	۰/۰۴	-۰/۰۹	-۰/۰۳	۰/۰۲	**۰/۵۷	**۰/۵۲
هیجان								
۱۶. هیجان خواهی	**۰/۸۹	**۰/۹۱	*-۰/۱۶	*۰/۱۱	**۰/۲۱	*-۰/۱۵	-۰/۰۸	-۰/۰۳
۱۷. تمایز خود	*-۰/۱۲	*-۰/۲۱	**۰/۶۹	*۰/۱۲	**۰/۶۹	**۰/۶۵	*۰/۱۱	۰/۰۸

ادامه جدول ۱: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۱. تازگی								
۲. شدت								
۳. واکنش عاطفی								
۴. جایگاه من								
۵. گریز عاطفی								
۶. هم‌آمیختگی								
۷. سرزنش خود								
۸. سرزنش دیگران								
۹. نشخوار	۱							
۱۰. فاجعه‌آمیزی	**۰/۳۰	۱						

ادامه جدول ۱: ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۱۱. پذیرش	***۰/۴۰	***۰/۴۰	۱	-	-	-	-	-
۱۲. تمرکز مثبت	***۰/۴۰	***۰/۳۲	***۰/۲۹	۱	-	-	-	-
۱۳. ارزیابی مثبت	***۰/۴۰	***۰/۴۲	***۰/۳۸	***۰/۳۴	۱	-	-	-
۱۴. آمادگی اعتیاد	***۰/۱۶	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۷	***۰/۱۲	۱	-	-
۱۵. تنظیم شناختی هیجان	***۰/۶۸	***۰/۶۳	***۰/۶۳	***۰/۷۵	***۰/۷۲	***۰/۱۵	۱	-
۱۶. هیجان خواهی	***۰/۱۴	-۰/۰۲	-۰/۰۲	-۰/۰۷	-۰/۰۶	***۰/۳۱	***۰/۱۲	۱
۱۷. تمایز خود	۰/۰۱	-۰/۰۳	-۰/۰۹	-۰/۰۲	-۰/۰۴	***۰/۱۹	۰/۰۸	***۰/۱۹

پس از بررسی روابط به دست آمده، پیش فرض‌های آماری پژوهش از جمله، کشیدگی و چولگی و نرمال بودن داده‌ها با بررسی آزمون جعبه‌ای، سپس با آزمون ماهالونوبیس داده‌های پرت اصلاح و در نهایت آزمون کلموگروف اسمیرونف مورد تأیید واقع شد. سپس به طراحی مدل و بررسی برازش آن پرداخته شد. شاخص‌های برازش مدل در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: شاخص‌های برازش حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها و متغیرها پس از سه مرحله تصحیح

نام آزمون	توضیحات	مقادیر قابل قبول	مقدار به دست آمده
χ^2/df	کای اسکور نسبی	< 3	۲/۰۳۶
RMSEA	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب	< 0.1	۰/۰۵۷
GFI	شاخص برازندگی تعدیل یافته	> 0.9	۰/۹۳۶
NFI	شاخص برازش نرم	> 0.9	۰/۸۲۸
CFI	شاخص برازش مقایسه ای	> 0.9	۰/۹۰۲

همانگونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۷ می‌باشد لذا این مقدار کمتر از ۰/۱ است که نشان می‌دهد میانگین مجذور خطاهای مدل مناسب است و مدل قابل قبول می‌باشد. همچنین مقدار کای دو به درجه آزادی (۱/۰۸۳) بین ۱ و ۳ می‌باشد و میزان شاخص GFI، CFI و NFI نیز بزرگتر از ۰/۹ می‌باشد که نشان می‌دهند مدل اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش، مدلی، مناسب است. در جدول ۳ فرضیات مدل با استفاده از مدل ساختاری بررسی شده است.

جدول ۳: برآورد مستقیم مدل

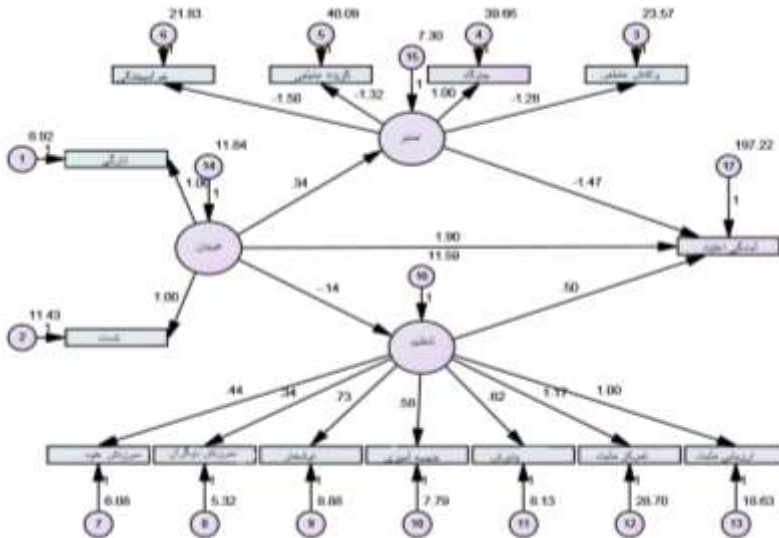
متغیرها	مقدار	حد پایین	حد بالا	معناداری
هیجان خواهی بر آمادگی به اعتیاد	۱/۹۰۰	-	۰/۲۰۴	۰/۰۰۰۵
تمایز خود بر آمادگی به اعتیاد	۰/۴۹۶	-۰/۰۷۷	۱/۲۰۸	۰/۱۳
تنظیم شناختی هیجان بر آمادگی به اعتیاد	-۱/۴۷۲	-۳/۹۹۶	-۰/۶۵۱	۰/۰۰۴

با توجه به جدول فوق صرفاً اثر مستقیم مسیر (تنظیم شناختی هیجان بر آمادگی به اعتیاد) و (هیجان خواهی بر آمادگی به اعتیاد) معنادار می‌باشند.

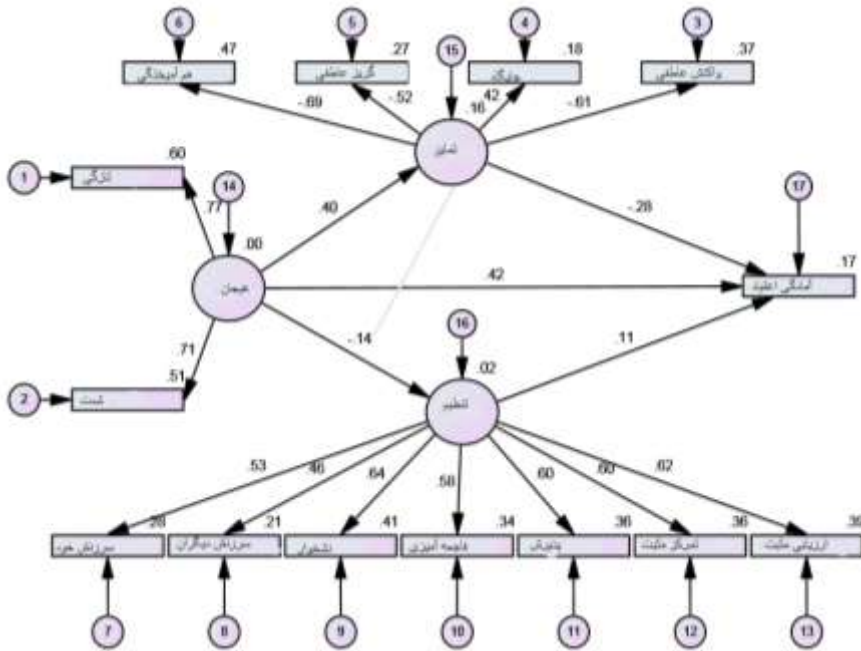
جدول ۴: برآورد غیر مستقیم مدل با استفاده از روش تخمینی بوت استرپ

متغیر	مقدار	حد پایین	حد بالا	معناداری
هیجان خواهی با واسطه‌گری تمایز خود و تنظیم شناختی هیجان	-۰/۵۶۹	-۱/۲۷۲	-۰/۱۲۰	۰/۰۱۲

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مسیر غیر مستقیم هیجان خواهی با واسطه‌گری تمایز خود و تنظیم شناختی هیجان معنادار می‌باشد. با این وجود با توجه به تائید کلی مدل، می‌توان مدل ساختاری روابط بین متغیرهای آشکار و پنهان را رسم نمود. به طور کلی تمامی متغیرهای پژوهش توان پیش‌بینی ($R^2 = ۰/۱۷$) متغیر آمادگی به اعتیاد را دارا می‌باشد.

نمودار ۱: مدل نهایی آزمون شده به همراه آماره‌ی استاندارد نشده

نمودار ۲: مدل نهایی آزمون شده به همراه آماره‌های پیش‌بینی استاندارد

بحث و نتیجه‌گیری

در تبیین نتایج می‌توان گفت عنوان آمادگی به اعتیاد (استعداد اعتیاد) به این معنا است که این امر آمادگی یا آسیب‌پذیری در مقابل سوء مصرف مواد را ارزیابی می‌کند؛ اعم از این که فرد در حال حاضر سوء مصرف داشته یا نداشته باشد. یافته‌های جدید بالینی نشان می‌دهد که در شکل‌گیری اعتیاد، زمینه‌های رشدی ناسالم و آمادگی به اعتیاد، نقش اساسی ایفا می‌کند. نظریه استعداد اعتیاد بیان می‌کند برخی از افراد مستعد اعتیاد هستند و اگر در معرض آن قرار بگیرند مبتلا می‌شوند؛ در حالی که اگر کسی استعداد نداشته باشد معتاد نمی‌شود (قدیمی، کرمی و یزدان‌بخش، ۱۳۹۳). بسیاری از درمان‌جویان دچار سوء مصرف مواد، الگوهای تفکر خاصی دارند که موجب تداوم اختلال آن‌ها می‌شود و ممکن است مانع ایجاد تغییر شوند. این الگوهای تفکر را باورهای مرتبط با انتظارها، باورهای انتظار و باورهای فرد در زمینه مصرف مواد تشکیل می‌دهند (بک، و رایت،

۱۹۹۳). یافته‌های این پژوهش تائیدی بر نظریه طرحواره‌های ناسازگار اولیه یانگ و مدل درمان شناختی رفتاری طرحواره محور هستند. در این نظریه فرض بر این است که رفتارهایی مانند اعتیاد به منظور کاهش هیجان‌های منفی ناشی از فعالیت طرحواره‌های ناسازگار به وجود می‌آیند.

بر اساس نظریه یانگ (۱۹۹۰) رفتارهای ناسازگارانه در پاسخ به طرحواره‌های ناسازگار اولیه ایجاد شده و سپس به وسیله خود طرحواره‌ها برانگیخته می‌شوند و هنگامی که طرحواره‌ی ناسازگار برانگیخته می‌شود؛ افراد معمولاً سطح بالایی از عواطف منفی نظیر خشم شدید، اضطراب، غم و گناه را تجربه می‌کنند. بنابراین افراد اغلب رفتارهای ناسازگارانه را برای اجتناب از برانگیخته شدن طرحواره به کار می‌برند تا عاطفه ملازم با این طرحواره‌ها را تجربه نکنند. بنابراین، افراد برای این که درد غیرقابل تحملی را که به وسیله طرحواره اولیه‌شان برانگیخته می‌شود، کاهش دهند؛ اقدام به رفتارهای ناسازگارانه‌ای همانند استفاده از مواد افیونی می‌کنند (یانگ، ترجمه صاحبی و حمیدپور، ۱۳۸۴). با عنایت به این که مسیر طرحواره‌ی تنظیم شناختی هیجان و آمادگی به اعتیاد قدرتمندترین مسیر این مدل می‌باشد؛ می‌توان عنوان نمود هیجان و مبحث تنظیم هیجان همیشه در اعتیاد مطرح بوده است. حتی اعتیاد را به عنوان مکانیزمی برای تنظیم هیجان نام برده‌اند. همچنین راهبردهای نظم‌جویی شناختی هیجان از مهمترین تعیین‌کننده‌های پاسخ‌گویی افراد به هیجان‌ات شخصی‌شان است و افزایش استفاده از راهبردهای ناسازگارانه با آسیب‌شناسی و رشد و تداوم اختلالات ارتباط دارد. شماری از پژوهش‌ها نشان داده‌اند که دشواری در تنظیم هیجان با طیف وسیعی از اختلالات از جمله سوء مصرف مواد در ارتباط است (گراتز و رومر، ۲۰۰۴). در زمینه اعتیاد، مدل‌ها و نظریه‌های متفاوتی حاکی از عوامل زیست‌شناختی، اجتماعی و محیطی ارائه شده است (زلمک و هان، ۲۰۱۰). یکی از نظریه‌هایی که از بعد روان‌شناختی به این موضوع می‌نگرد نظریه خوددرمانی همپسون، اندرو و بارکلی^۳ (۲۰۰۸) است. خانتزیان اعتقاد دارد از آنجایی که مصرف‌کنندگان مواد

هیجانان منفی و بی‌قراری را غیرقابل تحمل و مستاصل‌کننده توصیف می‌کنند و نمی‌توانند این حالات هیجانی را بدون اتکا به مواد مدیریت کنند از خواص فیزیولوژیکی و روان‌شناختی مواد برای دستیابی به ثبات هیجانی استفاده می‌کنند. طبق این فرضیه، اعتیاد به مواد مخدر در حکم ابزاری برای تعدیل عواطف استرس‌زا است. این نظریه بر این فرض استوار است که افراد بسیاری به خاطر تحمل پریشانی پایین و اختلال در تنظیم هیجانی به اعتیاد روی می‌آورند (همپسون، و همکاران، ۲۰۰۸).

این یافته‌ها تداعی‌کننده دیدگاه‌های جدیدتر روان‌پویشی در مورد اعتیاد است که اعتیاد را بیانگر کمبودهای اساسی در رشد و عاطفه فرد می‌دانند. داروها برای کاستن از حالت‌های هیجانی آزارنده یا به عنوان مکانیزم دفاعی در ارتباط با تعارض درونی مصرف می‌شود و دارو به عنوان یک کمک بیرونی موقت برای حفظ کردن احساس بهزیستی عمل می‌کند (بیرامی، ۱۳۹۳). استفاده از راهبردهای ناکارآمد تنظیم شناختی هیجان نیز موجب افزایش هیجانان منفی شده و چون این هیجانان منفی سال‌ها با توجه به خزانه رفتاری فرد با سوء مصرف مواد همایند شده، آمادگی به اعتیاد را افزایش می‌دهد. در واقع سوء مصرف مواد یک مکانیزم ناکارآمد مقابله با آشفتگی هیجانی است که متقابلاً موجب تائید و تداوم طرحواره‌های ناسازگار اولیه می‌شود. متغیر دیگر در مدل، راهبردهای مقابله‌ای می‌باشد که با توجه به نتایج پژوهش نقش واسطه‌ای آن با طرحواره به صورت غیرمستقیم بر آمادگی به اعتیاد تائید گردید. در نتیجه این نتیجه می‌توان عنوان نمود یکی از متغیرهایی که در رابطه‌ی بین عوامل مربوط به شخصیت و پیامدهای روان‌شناختی نقش مهمی بازی می‌کند راهبردهای مقابله با استرس است. مطابق با نظریه پدیدارشناسی شناختی، سبک‌های مقابله با استرس به پاسخ‌های شناختی رفتاری اشاره می‌کند که افراد در تلاش برای مدیریت ابعاد درونی یا بیرونی موقعیت‌های استرس‌زا استفاده می‌کنند (لازاروس و فولکمن، ۱۹۸۴؛ به نقل از بیگی، محمدی‌فر، فراهانی، محمدخانی، ۱۳۹۰). این مقابله به طور عمده به دو مقوله مسئله‌مدار و هیجان‌مدار تقسیم می‌شوند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که طرحواره‌های ناسازگار اولیه با فرایندهایی که افراد رویدادهای

استرس‌زا و مشکل‌دار را ارزیابی و یا با آن مقابله می‌کنند رابطه دارد و در نهایت آمادگی به اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند (دهقانی، ایزدی‌خواه، محمدتقی‌نسب، و رضایی، ۱۳۹۳). یکی دیگر از متغیرهای پژوهش که در مسیر طرحواره و دل‌بستگی به صورت میانجی آمادگی به اعتیاد را پیش‌بینی می‌کند، تنهایی می‌باشد. از دیدگاه یانگ طرحواره‌ها باورهای عمیق و مستحکم فرد در مورد خود و جهان هستند و حاصل آموزه‌های سال‌های نخستین زندگی‌اند. طرحواره‌ها دانش ما در مورد خودمان و جهان هستند و به ما می‌گویند چگونه‌ایم و جهان چگونه است (ریدی، پیکت و ارگات، ۲۰۰۶). از این رو پیشنهاد می‌شود با توجه به این که معمولاً اعتیاد با سایر اختلالات همبودی دارد و با توجه به آمار فزاینده اعتیاد در کشور به لحاظ صرفه‌جویی در زمان پیشنهاد می‌شود درمان‌های فراتشخیصی و حمایتی از طریق متخصصان در این مراکز ارائه شود.

منابع

- بیرامی، منصور؛ موحدی، یزدان و موحدی، معصومه (۱۳۹۳). ارتباط حمایت اجتماعی ادراک شده و احساس تنهایی اجتماعی عاطفی با اعتیاد به اینترنت در جامعه دانشجویی. *دوفصلنامه شناخت اجتماعی*، ۳(۶)، ۱۲۲-۱۰۹.
- بیگی، علی؛ محمدی‌فر، محمدعلی؛ فراهانی، محمدتقی و محمدخانی، شهرام (۱۳۹۰). مقایسه سبک‌های مدارا با استرس و سطح امیدواری بین اعضای انجمن معتادان گمنام و معتادان تحت درمان نگهدارنده متادون. *اعتیاد‌پژوهی سوء مصرف مواد*، ۵(۲۰)، ۷۲-۵۵.
- دهقانی، سپیده؛ ایزدی‌خواه، زهرا؛ محمدتقی‌نسب، مریم و رضایی، الهام (۱۳۹۳). تحلیل مسیر طرحواره‌های ناسازگار اولیه، راهبردهای مقابله با استرس و کیفیت زندگی روانی. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۲(۱)، ۸-۱.
- صفری حاجت‌آقایی، سعیده؛ کمالی، ایوب؛ دهقانی فیروزآبادی، سمیره و اصفهانی، مهدی (۱۳۹۳). فراتحلیل مقایسه عوامل فردی و محیطی موثر بر بازگشت مجدد به اعتیاد بعد از ترک مواد مخدر. *فصلنامه اعتیاد‌پژوهی سوء مصرف مواد*، ۸(۳۰)، ۵۲-۳۵.

قدیمی، آزاده؛ کرمی، جهانگیر؛ یزدان‌بخش، کامران (۱۳۹۳). رابطه‌ی طرحواره‌های ناسازگار اولیه و باورهای فراشناخت با استعداد اعتیاد. *مجله‌ی اصول بهداشت روانی*، ۱۷(۲)، ۶۷-۷۳.

محمدی‌فر، محمدعلی؛ کافی‌انارکی، ملیکا؛ و نجفی، محمود (۱۳۹۳). نقش فراشناخت و هیجانات منفی در پیش‌بینی رفتار سوء مصرف مواد. *اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۸(۲۹)، ۶۵-۷۶.

محو‌ی شیرازی، مجید (۱۳۸۷). بررسی اعتبار، پایایی و هنجاریابی مقیاس هیجان‌خواهی زاگرم‌ن با تغییرات بسته به فرهنگ. *دانشور رفتار*، ۱۵(۲۸)، ۳۵-۴۹.

یانگ، جفری (۱۹۹۰). شناخت درمانی اختلالات شخصیت. ترجمه علی صاحبی و حسن حمیدپور (۱۳۸۴). چاپ یکم، تهران: انتشارات آگاه.

Beck, A. T., Wright, F. D. (1993). Incorporating emotion regulation. Into conceptu Alizade and treatment so anxiety and mood disorders. In J. J. Gress (ED), *Handbook of emotion regulation* New York: Guilford pros 542-559.

Beebe, R., & Frisch, N. (2009). Development of the Differentiation of Self and Role Inventory for Nurses (DSRI-RN): A tool to measure internal dimensions of workplace stress. *Nursing outlook*, 57(5), 240-245. DOI: 10.1016/j.outlook.2009.04.001.

Fox, H. C., Bergquist, K. L., Casey, J., Hong, K. A., & Sinha, R. (2011). Selective cocaine-related difficulties in emotional intelligence: relationship to stress and impulse control. *American journal on Adictions*, 20(2), 151-160. DOI: 10.1111/j.1521-0391.2010.00108.x.

Hampson, S. E., Andows J. A., Barckley, M. (2008). Childhood predictors of adolescent Marijuana use: Early sensation seeking, deviant peer affiliation, and social images. *Addictive Behaviors*, 33(9), 1140- 1147. DOI: 10.1016/j.addbeh.2008.04.010.

Reddy, M. K., Pickett, S. M., Orcutt, H. K. (2006). Experiential avoidance as a mediator in the relationship between childhood psychological abuse and current mental health symptoms in college students. *Journal of Emotional Abuse*, 6(1), 67-84.

Zlomke, K. R., Hahn, K. S. (2010). Cognitive emotion regulation strategies. Gender differences and association to worry. *Personality and Individual Differences*, 48, 408-413.

